

Кой казва, че с парите не може да се купи щастие?*

Или защо американците са по-щастливи от европейците

Йохан Норберг**

Има една разпространена теория, популяризирана напоследък в книгата на британския икономист Ричард Лейард³, според която с парите не може да се купи щастие. Лейард твърди, че припечелването на много пари не ни прави по-щастливи, защото по-голямата част от нас се интересуват повече от относителното богатство, отколкото от неговата абсолютна стойност. Ако печелим много пари, но и ако нашите съседы също печелят много, то няма да сме по-щастливи отпреди. Ние бързо свикваме с новата степен на богатство и започваме да се стремим към още повече. Това е „хедонистична мелница“.

Лейард разглежда този въпрос не на равнище индивид, а в макроикономически мащаб, като икономист, който определя приоритетите на правителствената политика. В своите трудове той отбелязва, че в публикуваните данни за благосъстоянието на нацията се забелязва рязък скок, като средният годишен национален доход е нараснал от 5 000 на 15 000 долара. От тази гледна точка има основания за удовлетворение. Но Лейард стига до извода, че не трябва да наблягаме толкова много на икономическия растеж, както правим, а трябва да увеличаваме данъците, да не насърчаваме трудоемките дейности, да намаляваме мобилността и да отделяме повече време на това, което увеличава нашето щастие – да прекарваме времето със семейството и приятелите си и да четем неговите книги.

Но дали това е правилният извод? Не съм съвсем сигурен.

Нека си представим за момент, че вие сте щастлив човек, защото през следващите месеци ви очакват много чудесни обеди и приятелски събирания. Разбира се, след като те отминат, ще дойде Лейард, ще ви затрупа с въпроси и ще установи, че не сте по-щастлив отпреди. Той ще стигне до заключението, че трябва да престанете да посвещавате време и енергия за приятелски събирания, защото е очевидно, че те не увеличават вашето щастие.

Доста причудливо заключение. В края на краищата сяхте ли да бъдете толкова щастлив, ако не бяхте предвкусвали тези събирания? Нима не е възможно всичко това да се пренасочи към богатството?

Фактът, че повишаването на доходите не увеличава много щастиято, не означава, че не си заслужава да се обръща внимание на перспективата за по-висок доход. Може би именно вероятността, че в нашия житейски път може да има икономически растеж ни дава възможност да продължаваме да вярваме в по-доброто бъдеще и да изпитваме още повече щастие.

От изследванията знаем, че надеждата е здраво свързана с щастиято. Ако искате да се запознаете с щастлив европейец, направете опит с човек, който смята, че след пет години личното му положение ще се подобри. Ще направите същото откритие, ако, когато сравните американците с европейците. Според изследване на „Харис интерактив“ 65% от хората в САЩ, но едва 44% в Европейския съюз, смятат, че през следващите пет години положението им ще се подобри. Ще откриете също така, че 58% от американците са много доволни от своя живот, в сравнение с 31% от европейците.

³ Директор на центъра за икономическо действие в Лондонското училище за икономика и политически науки. Поддържа идеята, че крайната цел на обществената политика е да направи хората по-щастливи. През последните години активно се включва в новата наука за щастиято и през 2005 г. публикува книгата си „Щастиято – уроците на новата наука“. (бел. пр.)

Известно ни е също, че липсата на надежда и възможности е тясно свързана с нещастieto. В бедните и лошо управлявани страни цялото общество страда от безверие. Възможностите пред хората са малко, те нямат никаква надежда, че утрешният ден ще е по-добър. Вярата в бъдещето нараства, когато бедните страни започнат да усещат растежа, когато пазарите се отворят и доходите най-накрая започнат да нарастват.

Благодарение на това бихме могли да си обясним защо след Втората световна война щастieto е достигнало високи равнища на Запад. В икономиките, които се развиват бързо, хората започват да мислят, че децата им ще се радват на по-добър живот от техния. Критиците, които смятат, че стабилното щастие навежда на извода, че нулевият растеж е за предпочитане пред загубата на доходи, подкопават щастieto.

Повишаването на данъците с цел да не се насърчава производството (като същевременно икономическият растеж намалява), както предлага Лейард, е начин да се отклони този прогрес.

Истината е, че щастieto няма да спре нарастването. Според Световната база данни за щастие, поддържана от холандския учен Руут Вееховен⁴, в по-голямата част от изследваните западни страни се забелязва нарастване на удовлетворението от 1975 г. насам. Има незначителни връщания назад, но дори и при нашия стандарт на живот, хората са по-щастливи, когато обществото става по-богато.

Другата причина, поради която тези общества са толкова щастливи, се крие в това, че по-богатите общества предоставят по-голяма свобода на индивида да избира своя начин на живот. С течение на времето се усъвършенства уменията ни да живеем и работим така, както искаме. За някои хора това може да означава намаляване обема на работата, която извършват. Ако смятате, че тежкия труд и мобилността не ви правят по-щастлив, просто ги зарежете! Според едно последно изследване през изминалите пет години 48% от американците са намалили работното си време, отказали са се от повишение, понижали са материалните си очаквания или са се преместели на по-спокойно място. Чудесно.

Но ако изследванията за щастieto се използват, за да се пусне в ход антикапиталистическа кампания, това само ще ограничи свободата ни на избор и способността ни да вземаме решения, които ни носят удовлетворение.

Въпреки че критикува индивидуализма и материализма, Лейард признава, че „вероятно ние на Запад сме по-щастливи, отколкото което и да е предишно общество”. Не трябва ли той да проучи защо преди това той и неговите последователи започнаха да подкопават това общество?

* Статията е публикувана във в. „Лос Анджелис Таймс”, 16 октомври 2005 г. Преводът е на Бинка Илиева (ИПИ).

** Шведски икономист, автор на книгата „В защита на глобалния капитализъм”, преведена на 17 езика. Сътрудник в Центъра за Нова Европа (Брюксел). От март 2007 г. е старши сътрудник в Института „Катон”. Повече за него може да прочете на <http://www.johannorberg.net/> (бел.пр.)

⁴ Професор по въпросите на взаимозависимостта между социалните условия и човешкото щастие в университета „Еразъм”, Ротердам (Холандия). В края на 90-те години на 20 век създава портал в интернет „Световна база данни за щастieto”. Редактор е и на „Списание за изследвания на щастieto”. (бел. пр.)